

Filozoficko-právne úvahy k základom antidiskriminačnej legislatívy

Anotácia: Autor príspevku sa vo svojej práci zaoberá spoločenskou hodnotou rovnosti, ktorú analyzuje, komparuje a posudzuje z hľadiska viacerých vedeckých prístupov a metód. Rovnako otvára problém absencie niektorých pojmových definícií (diskriminácia, rovnaké zaobchádzanie) v právnom poriadku Slovenskej republiky, stručne poukazuje na ústavnoprávne piliere antidiskriminačnej legislatívy a niektoré ďalšie, predmetne súvisiace otázky.

Kľúčové slová: rovnosť, sloboda, spoločenské hodnoty, formálna rovnosť, materiálna rovnosť, pojem diskriminácia, pojem rovnaké zaobchádzanie, diskriminačné formy, diskriminačné dôvody, antidiskriminačný zákon, zákaz diskriminácie.

K najvýznamnejším hodnotám moderných a demokratických právnych poriadkov patrí spoločne so slobodou a spravodlivosťou aj rovnosť. Myšlienka rovnosti patrila z hľadiska historického vývoja sveta a jeho smerovania k právnemu štátu k najprogressívnejším a najrevolučnejším. Európske absolutistické monarchie 16. až 18. storočia realizovali výkon celej štátnej moci neobmedzene a bez kontroly zastupiteľských inštitúcií a iných legislatívnych obmedzení. Pre mocenskú elitu vtedajšieho obdobia bolo neprijateľné akceptovať idey občianskej spoločnosti a rovnosti občanov. Až v roku 1789 zaviedla Deklarácia práv občana a človeka vo Francúzsku princíp rovnakého zaobchádzania a postavenia človeka a občana takým spôsobom, v zmysle ktorého získali všetci občania právo buď osobne, alebo prostredníctvom svojich zástupcov zúčastňovať sa na tvorbe zákonov, pričom zákon musel byť rovnaký vždy, všade a pre každého, či už poskytoval vo vtedajších súvislostiach ochranu, alebo pôsobil represívne. Všetci občania si boli pred ním rovní, mali rovnaký prístup ku všetkým verejným miestam, hodnostiam a zamestnaniam podľa svojich schopností, rozdiely medzi nimi bolo možné robiť iba z titulu ich cností, resp. nadania. Zásady rovnoprávnosti vyjadrené v normatívnej forme sú produktom americkej revolúcie. Ústava Spojených štátov amerických z roku 1787 a prvý cyklus dodatkov z roku 1791 predznamenovali explozívny rozvoj ústavných ľudských práv na pilieroch rovnosti a zvrchovanosti ľudu na celom svete.

Pojem rovnosť nie je a priori právnym pojmom, ale predstavuje jednu zo základných spoločenských hodnôt. Právna rovnosť je obsiahnutá v mnohých medzinárodných a vnútroštátnych dokumentoch a predstavuje jeden z výhradných predpokladov existencie a fungovania právnych štátov. Rovnosť v skutočnej rovine má ale utopicky deštruktívny charakter a mohla by viesť k spoločnosti zameniteľných až identických jednotlivcov, čo by vo svojej postate znamenalo potenciálnu hrozbu pre demokratické občianske spoločnosti.

Rovnosť znamená, že ľudia sú si rovní ako ľudské bytosti. To nevyklučuje prirodzenú nerovnosť determinovanú napríklad biologicky. Podstatná je však rovnosť jednotlivca ako člena spoločnosti vrátane jeho rovnosti pred zákonom. Rovnosť sa má v práve prejavovať tak v oblasti tvorby práva, ako aj pri jeho realizácii. Ideál rovnosti, pochopený ako akýsi celospoločenský cieľ, by ale viedol takmer bez výnimky k centralizácii štátnej moci a k následnej likvidácii slobody a právneho štátu.¹

Primeraný pomer medzi slobodou a rovnosťou je treba osobitne zdôrazňovať v demokratickej spoločnosti, keďže prevaha rovnosti nad slobodou vedie k zanikaniu individualizmu a jeho rozplývanie sa v kolektivizme a zároveň znižuje vysokokvalitnú, ako i kvalifikovanú ľudskú činnosť v porovnaní s menej kvalitnou a kvalifikovanou činnosťou. Táto prevaha rovnosti nevyhnutne vedie k ekonomickej a spoločenskej stagnácii. Nekontrolovaná nadvláda slobody nad rovnosťou zasa vyúsťuje v spoločenskej a štátnej sfére

¹ PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava, VO PFUK 1997, s. 24.

k anarchii, úpadku a nefunkčnosti verejnej moci a zároveň k anarchii vo sfére ekonomickej, kde mechanizmy, ako sú napríklad protimonopolné opatrenia, prestávajú úplne fungovať a hranica medzi legálnou a nelegálnou podnikateľskou činnosťou sa stáva nejasná.²

Spravodlivosť v ponímaní Platónovho totalitného štátu v sebe subsumuje celú agendu výlučne štátnych záujmov. Rovnosť občanov v otvorenej spoločnosti predstavuje osobitný vzťah medzi jednotlivcami, nad ktorým vykonáva kontrolu samotný štát, a to takým spôsobom, aby nikto nebol poškodený. Uzavretá spoločnosť a spravodlivosť v nej je jednou z vlastností štátu. Ten ovláda štátne orgány, ignoruje ľudské práva a svojvoľne poskytuje výhody v záujme určitej vyššej myšlienky.

Historický exkurz a skúsenosti s bývalým totalitným štátom v Československu potvrdili, že rovnosť dominujúca na úkor slobody má za následok obmedzovanie základných demokratických princípov, slobôd a súkromného vlastníctva a vedie k legalizácii policajného štátu, v ktorom sú hodnoty spravodlivosti nahradené vykorisťovaním a zastrášaním. Pojem rovnosť bol v bývalom Československu zdevalvovaný, úlohou súčasnej generácie je tento pojem prehodnotiť, dištancovať sa od komunistických ideí obsahového vymedzenia a pokúsiť o vytvorenie priestoru na naplnenie jeho definície najmä z hľadiska právneho, politického a sociálneho.

Vzťah medzi slobodou a rovnosťou je zložitý a v nijakom prípade nie je vždy komplementárny. Sloboda zahŕňa právo byť iný, a teda aj právo na iné zaobchádzanie. Rovnosť znamená byť rovnocenný (v zmysle ľudskej dôstojnosti), dostávať rovnaké zaobchádzanie alebo mať rovnaké právo na inakosť. Dogmatika základných práv ponúka dva póly, asimiláciu a rozmanitosť (z dôvodu právnych konfliktov vyplývajúcich z kultúrnych rozdielov aj multikultúrnosť), ktoré by v právne možnom rámci mohli viesť k rôznym výsledkom, pokiaľ ide o posudzovanie hodnôt a skúmanie primeranosti, v závislosti od východiskovej pozície a právno-politického postavenia.³

Obmedzenie konfliktu spoločenských hodnôt na rovnosť a slobodu je nedostatočné. Ako určujúce kritérium pre iné oblasti je možné využiť tú skutočnosť, či princíp rovnosti predstavuje sprostredkujúcu alebo záverečnú hodnotu. Na ilustráciu je možné uviesť nasledujúci príklad. Ak by dvaja zamestnanci vykonávali rovnakú prácu alebo prácu rovnakej hodnoty a ich mzda za takúto prácu by bola rozdielna, jeden zo zamestnancov by mohol namietat' nerovnaké zaobchádzanie. V prípade, ak by tomuto zamestnancovi zamestnávateľ zvýšil mzdu nad úroveň druhého zamestnanca, prvý zamestnanec by to pravdepodobne akceptoval, čo by ale samo osebe opäť prinieslo stav nerovnakého zaobchádzania. V takejto situácii ide prirodzene o konflikt rovnosti s majetkovými záujmami zamestnanca.

Obsah pojmu rovnosť nie je konštantný, alternatívy takejto definície závisia predovšetkým od fluktuácie všeobecne uznávaných hodnotových spoločenských noriem, ktoré sa prejavujú v určitej miere aj v normatívnom systéme príslušného štátu, v zmysle ktorého je možné následne takúto definíciu interpretovať.

Príkladom môže byť výklad 14. dodatku k Ústave Spojených štátov amerických Najvyšším súdom USA. Text prvého odseku tohto dodatku je od roku 1868 rovnaký: *žiadny štát nemôže nikomu, kto spadá do jurisdikcie takéhoto štátu, odoprieť rovnakú zákonnú ochranu*. V kontexte rovnosti osôb rôznej farby pleti znamenalo toto ustanovenie v roku 1896 možnosť segregovať takéto osoby vo verejných priestoroch, teda išlo o režim známy pod eufemistickou skratkou „*oddelení, ale rovni*“. V päťdesiatych rokoch minulého storočia bolo toto identické ustanovenie vyložené ako ústavný príkaz desegregácie, teda začlenenie osôb inej farby pleti do väčšinových bielych škôl. Konečne od sedemdesiatych rokov minulého

² BLAHOŽ, J. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha, ASPI 2005, s. 40.

³ European Training and Research Centre: *Tréningový manuál k antidiskriminácii pre súdnictvo*. Graz, ETC 2006, s. 5

storočia až po súčasnosť je toto stále identické ustanovenie ústavným základom pozitívnych opatrení, teda úmyselného zvýhodňovania menšinových kandidátov v prístupe do škôl.⁴

K hľadaniu obsahového vymedzenia pojmu rovnosť pristúpili v historických súvislostiach viacerí významní myslitelia, ktorých úvahy z mnohých odborných prác zovšeobecňujeme nasledovne, Aristoteles tvrdil, spravodlivosť to je rovnosť, nespravodlivosť znamená nerovnosť, podľa francúzskeho filozofa J. J. Rousseaua je možné nerovnosť klasifikovať ako niečo jednoduché, keďže nevyžaduje viac, ako plávať v smere prúdu, avšak rovnosť je náročná, pretože znamená obrátiť sa a plávať proti prúdu, inými slovami, nerovnosť možno považovať za prirodzenosť, rovnosť za niečo umelo vytvorené. Taliansky politológ G. Sartori vychádzal vo viacerých svojich dielach z presvedčenia, že rovnosť predstavuje jeden z najnenasýtenejších ideálov ľudstva, pričom však vo svojej podstate nie je ničím iným ako obyčajným protestom. Rakúsky filozof K. R. Popper staval problém rovnosti na hranicu limitu práva, keď opakovane tvrdil, že rovnosť pred zákonom nie je reálna, pretože samotná požiadavka rovnosti je iba politická požiadavka vyplývajúca z morálky spoločnosti. Popper svoje úvahy odôvodňoval tým, že ľudia si nikdy nebudú rovni, ale mali by sa pokúsiť spoločne bojovať za rovné práva.

Právna filozofia člení rovnosť podľa mnohých kritérií do rôznych kategórií s ohľadom najmä na spoločenskú situáciu, z ktorej vyplývajú, alebo ciele, ktoré sledujú. Medzi najzaužívanejšie typy patria formálna rovnosť a materiálna rovnosť. Základný diferenciálny znak spočíva v tom, že formálna rovnosť predstavuje rovnosť *de iure*, teda rovnosť v okamihu poskytovania určitého statku, zatiaľ čo rovnosť materiálna sleduje tak líniu *de iure*, ako aj *de facto*. Pri materiálnej rovnosti sa teda zvažuje aj kritérium dosahu poskytnutého statku konkrétnemu jednotlivcovi.

Formálna rovnosť má abstraktný charakter, vychádza z postulátu, aby sa s rovnakými v rovnakej situácii zaobchádzalo rovnako bez ohľadu na spoločenské, sociálne, kultúrne alebo iné pozadie jednotlivca. Významný je aj ten fakt, že formálna rovnosť neberie do úvahy svoj reálny dosah, teda to, či v skutočnosti nespôsobí nerovnaké zaobchádzanie. Ako príklad uvádzame situáciu, keď požiadavka gramotnosti ako predpoklad výkonu aktívneho volebného práva v Spojených štátoch amerických sa vzťahovala rovnako na všetkých, v skutočnosti ale bolo veľa obyvateľov najmä černošského etnika z tohto práva vylúčených, pretože nespĺňali podmienku gramotnosti. Objektívny a racionálny charakter je formálnej rovnosti v obmedzenom rozsahu nepochybne vlastný. Napriek tejto skutočnosti ju ale nemožno absolútne izolovať od určitých hodnotových úsudkov, predovšetkým v procese vytvárania a neskôr aj aplikácie formálneho rovnostného pravidla.

Materiálna rovnosť prináša stav, keď formálna rovnosť, teda zákonná rovnosť, je posudzovaná vrátane reálneho dosahu na jednotlivca a v prípade, ak spôsobuje nerovnaké zaobchádzanie, predkladá požiadavku zmeny právnej úpravy. Materiálnu rovnosť možno rozdeľovať na *rovnosť príležitostí* alebo *rovnosť výsledkov*. Základná ideová myšlienka rovnosti príležitostí vychádza z predpokladu, že jednotlivci majú rozdielne štartovacie pozície a dosiahnutie skutočnej rovnosti je preto nemožné. Primárnou úlohou teda musí byť identifikovanie existujúcich rozdielov a umožnenie rovnakých štartovacích pozícií. V praxi ide najmä o sociálne rozdiely v spoločnosti medzi jednotlivcami a možnosti uspokojenia ich osobných, pracovných alebo iných nárokov. Rovnosť výsledkov nevyžaduje rovnaké zaobchádzanie, ale ani aby štát v prípade nerovnakého zaobchádzania začal konať, nemožno ju preto považovať za pozitívne opatrenie. Jej základným cieľom je dosiahnutie rovnakých výsledkov alebo to, aby *boli všetci rovnako v celi*. Rovnosť výsledkov je zameraná na spravodlivejšie rozdelenie konečných výhod tak voči jednotlivcovi, ako aj skupine.

⁴ BOBEK, M., BOUČKOVÁ, P., KÜHN, Z. *Rovnosť a diskriminace*. Praha, C.H. Beck 2007, s. 4

Určitú nejednoznačnosť usporiadania vzájomného vzťahu medzi hodnotami rovnosti a slobody a prípadnú celospoločensky pertraktovanú polemiku v tejto veci možno spájať až s relatívne nedávnymi obdobiami. Hierarchické usporiadanie, také typické pre staroveké a stredoveké spoločnosti, ustúpilo s príchodom kapitalizmu hodnotiacim kritériám osobných kvalít jednotlivca. Princípy rovnosti a s nimi súvisiace antidiskriminačné pravidlá sa začali objavovať postupne, ich prenikanie do spoločnosti a právnych vzťahov podľa nášho názoru najlepšie vyjadruje nasledujúca schematická triáda: eliminácia formálnych legislatívnych prekážok (ktorá pozostávala z neprístupnosti niektorých práv, napríklad vlastníckeho alebo volebného, určitým členom alebo skupinám v spoločnosti, prípadne absencia určitých práv, pripúšťajúca otroctvo a pod.) – budovanie antidiskriminačnej legislatívy (ktorej diskriminačný filter sa postupom času ukázal ako veľmi efektívny, ale nie stopercentný a vyžiadal si aj nasledujúci bod) – politika pozitívnych právnych opatrení.

Slovo diskriminácia (z lat. „discriminare“, vo voľnom preklade rozlišovať, hľadať rozdiely), patrí v súčasnosti k veľmi frekvencovaným termínom so statusom spoločenskej témy tak v každodennom živote, odborných diskusiách, ako aj verejných dišputách. Presné vymedzenie tohto pojmu nie je ale širokej verejnosti dostatočne známe, preto možno konštatovať, že za diskriminačné konania bývajú často označované aj také situácie, keď podľa zákona o diskrimináciu nejde. Averziu v určitej časti spoločnosti môže vyvolávať rovnako „zľudovenie“ tohto termínu. Nezriedka sa stáva, že domnelá obeť alebo na druhej strane obvinený jednotlivec zneužívajú na svoju obranu často iracionálne a bez právnych základov právny inštitút (anti)diskriminácie s cieľom vyvolať vo verejnosti alebo u príslušného štátneho orgánu aspoň pocit (ne)sympatie. Taktiež citlivá je téma menšín, ktorým sú spravidla priznané viaceré pozitívne opatrenia zo strany štátu. Odpoveď na otázku – kto alebo čo je to menšina – na účely diskriminácie sa zdá ale pomerne náročnou úlohou. Každý jednotlivec žijúci v spoločnosti vykazuje znaky individualizmu, a tak predstavuje do určitej miery a rozsahu reprezentanta nejakej menšiny alebo väčšiny.

Častým prídavkom slova diskriminácia je jeho emočná nabitosť, miestami až s ironickým podtónom. Toto slovo sa stalo nosičom mnohých emócií, prostredníctvom ktorých ľudia reagujú (niekedy na akúkoľvek) nespravodlivosť. Čo je ale ešte dôležitejšie a rovnako vyplýva zo spôsobov, akými ľudia o diskriminácii hovoria, je fakt, že mnoho ľudí sa cíti témou diskriminácie osobne dotknutých a zasiahnutých.⁵

Dôvody diskriminačného konania môžu vyplývať tak z kategórie spoločenských dôvodov, ako aj psychologických. K prvej skupine patria predovšetkým existujúce etnické a rodové rozdiely pri prejavovaní kultúrnej identity vrátane ich nadmerného zdôrazňovania alebo preceňovania, sociálno-ekonomická situácia, neexistencia alebo priepustnosť antidiskriminačných legislatív, osobitné politicko-sociálne formy spolunažívania, ako napríklad patriarchát, eliminácia z verejného života i v nadväznosti na prisťahovalectvo a ďalšie. Psychologické aspekty hovoria predovšetkým o predsudkoch, stereotypoch, osobnostných diskriminujúcich problémoch, nevedomosti, nepozornosti, z hrozieb v súvislosti so zmenami (sociálnymi, hospodárskymi, spoločenskými, tradícií, identít a pod.) atď.

Diskriminácia nie je novým fenoménom spoločnosti, treba pripustiť, že tento negatívny jav v rôznych skrytých formách prežíva už tisícročia, relatívne nový je ale právny rámec, či už na vnútroštátnej, európskej, ale aj medzinárodnej úrovni, ktorý má ambíciu byť efektívny a vniesť do tohto prostredia striktné pravidlá. Zároveň musíme ale zdôrazniť, že diskriminačné tendencie sa objavujú v širokospektrálnych spoločenských sférah, v oblastiach súkromnoprávných aj verejnoprávných vzťahov, pričom ich adresátmi sú takmer bez výnimky všetky subjekty právnych vzťahov. Táto skutočnosť sama osebe kladie relatívne vysoké

⁵ Kolektív autorov: *Diskriminace. Manuál pro pracovníky institucí*. Praha, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva 2006, s. 5

nároky na kvalitatívnu stránku antidiskriminačnej legislatívy, jej vykonateľnosť a vynútiteľnosť.

Ak hovoríme o diskriminácii, nerozumieme ňou akékoľvek rozlišovanie, ale rozlišovanie nejakým spôsobom negatívne, rozlišovanie, ktoré zaťažuje určitú skupinu osôb, či už s ohľadom na zakázané kritérium, alebo na spôsob, akým je toto rozlišovanie dosahované a v praxi realizované. V mnohých prípadoch je určenie toho, či ide o diskrimináciu alebo legitímne rozlíšenie rozdielnych skutkových situácií zákonodarcom, oveľa zložitejšie. Právo totiž pridáva do spoločenských vzťahov mnoho nových rozlišovaní, ktoré mimo práva pôvodne vôbec neexistovali a zároveň sa snaží korigovať také rozlišovanie, ktoré nemá časť spoločnosti chápe ako prirodzené.⁶

O diskrimináciu ide iba v tých prípadoch, keď právny poriadok určitého štátu vytvára nerovnosť vo výkone subjektívnych práv alebo subjektívnych povinností, avšak neexistuje tu relevantná súvislosť medzi takouto nerovnosťou založenou právnym poriadkom a nerovnosťou, ktorá je z povahy vecí vlastná určitému subjektívnemu právu alebo subjektívnej povinnosti. Teda práve vtedy, keď nerovnosť právneho poriadku nemožno dostatočne podložiť nerovnosťou vyplývajúcou z charakteru subjektívneho práva alebo subjektívnej povinnosti.⁷

Vymedzenie pojmu diskriminácia je možné konštruovať z viacerých hľadísk, rôznych vedných odborov alebo praxe.

Psychológia posudzuje diskrimináciu z hľadiska jednotlivca, sociálno-psychologické prístupy vnímajú jednotlivca v spoločenskom kontexte a so zreteľom na vzájomné pôsobenie prostredia a jednotlivca. Sociológia vychádza zo spoločnosti a vytvára situácie, ktoré vedú k štrukturálnemu nerovnakému zaobchádzaniu, a potom analyzuje ich účinok na skupiny, časti spoločnosti a spoločnosť ako celok. Ekonomické vedy vnímajú diskrimináciu na jednej strane ako kolektívny trhový neúspech a na druhej strane ako problém prerozdeľovania. To prvé sa skôr orientuje na procesy a zdôrazňuje počiatočné vybavenie, druhé sa zameriava na výsledok procesu prerozdeľovania. Na rozdiel od iných odborov prevládajúca ekonomická veda nepovažuje nerovnosť za etické hodnotenie, hodnotenie nerovnosti tu vychádza z čisto ekonomického základu.⁸

Výraz diskriminácia je používaný v celom rade rôznych spoločenskovedných odborov. Diskrimináciou v právnom zmysle slova sa rozumie rozlišovanie, vylúčenie, obmedzenie alebo zvýhodnenie jednotlivca alebo skupiny na základe určitého diskriminačného dôvodu. Takáto diskriminácia môže byť chápaná ako dovolená, iba že by bola v určitých výnimočných prípadoch zakázaná.⁹

V súčasnosti neexistuje výhradný prístup k definícii pojmu diskriminácia, čoho dôsledkom je diapazón alternatívnych modifikácií v teórii aj v právnych predpisoch. Táto skutočnosť, rovnako ako absencia aktívnej spoločenskej informačnej kampane zo strany štátu vedú k výsledkom vykazujúcim nízke znalostné portfólio obyvateľstva o obsahovej náplni tohto pojmu. V správe o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2006 vydané Slovenským národným strediskom pre ľudské práva sa uvádza, že približne 10 % populácie staršej ako 18 rokov nevie, čo pojem diskriminácia znamená, alebo o ňom nikdy nepočulo. Ďalších asi 25 % respondentov bolo presvedčených, že dokážu približne vysvetliť o čo ide, ostatní tvrdili, že pojem diskriminácia je im jasný.¹⁰ Viaceré sociologické výskumy

⁶ BOBEK, M., BOUČKOVÁ, P., KÜHN, Z. *Rovnosť a diskriminácia*. Praha, C.H. Beck 2007, s. 38

⁷ RŮŽIČKA, M. Zákaz diskriminace podle Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod. In *Právník*, 2007, č. 6, s. 631

⁸ European Training and Research Centre: *Tréningový manuál k antidiskriminácii pre súdnictvo*. Graz, ETC 2006, s. 6

⁹ MATYÁŠEK, P. Zákaz diskriminace v pracovněprávních vztazích. In *Právní fórum*, 2005, č. 3, s. 89 – 90

¹⁰ Kolektív autorov: *Správa o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2006*. Bratislava, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2007, s. 24

hodnotiace mieru objektívnosti sebahodnotenia ale vyvolávajú obavy, že skutočná kvalita (ale tiež kvalita) poznania tohto pojmu je veľmi nízka.

V právnych predpisoch Slovenskej republiky vrátane antidiskriminačného zákona¹¹ pojem diskriminácia nie je definovaný. Hoci zákonodarca pojem diskriminácia vo všeobecnosti nedefinuje, uvádza definície jednotlivých foriem diskriminácie, a to priamej diskriminácie, nepriamej diskriminácie, pričom za formu diskriminácie považuje aj obťažovanie, sexuálne obťažovanie, pokyn na diskrimináciu, nabádanie na diskrimináciu a neoprávnený postih. Skutočnosť, že v normatívnej podobe neexistuje definícia pojmu diskriminácia, resp. je terminologicky roztrieštená alebo neúplná, vytvára priestor na úvahy de lege ferenda o tom, či je možné a vôbec potrebné takúto definíciu kreovať a ako by mohla prípadne znieť.

Domnievame sa, že pojem diskriminácia je potrebné chápať v dvoch rovinách, jednak v rovine skutočného diskriminačného konania, teda znevýhodňovania alebo obmedzovania jednotlivca alebo skupiny osôb v prípade určitých zákonom stanovených skutkových dôvodov (pohlavie, vek, atď.), s čím súvisí uplatňovanie zásady zákazu diskriminácie, na druhej strane v rovine rovnosti práv a príležitostí, v nadväznosti na zásadu rovnakého zaobchádzania. Diskriminačné konanie alebo diskriminácia označuje nerovnaké zaobchádzanie, súčasne ale zákaz takéhoto konania, zákaz diskriminácie nepredstavuje negatívne vymedzenie rovnakého zaobchádzania. Rovnaké zaobchádzanie teda znamená stav, keď síce môže dochádzať k rozlišovaniu, ale nie takému, ktoré by bolo v rozpore s právnymi predpismi, pričom diskriminácia je vylúčená. Diskriminačné konanie je zasa s rovnakým zaobchádzaním nezlučiteľné.

Pojem diskriminácie predstavuje hľadanie vzájomného vzťahu medzi zásadou zákazu diskriminácie a zásadou rovnakého zaobchádzania. Jeho právne obsiahnutie vychádza z historicky overených a relatívne konštantných princípov základných ľudských práv a slobôd. Princípy spravodlivosti, ktoré vyplývajú z poskytnutých práv s určitou etickou spoluúčasťou, vylučujú, aj keď nie absolútne, s prípustnou výnimkou zákonnosti, rovnaké zaobchádzanie s nerovnými, ako aj nerovnaké zaobchádzanie s rovnými.

Základ diskriminácie spočíva v takých aktivitách, procesoch alebo praxi, ktoré ponížujú ľudskú dôstojnosť jednotlivca alebo určitej sociálnej skupiny. Existencia diskriminácie je teda podmienená nerovnakým zaobchádzaním z hľadiska úcty voči osobe ako človeku. Úloha jednotlivca v spoločnosti je pritom diferencovaná a závislá od jeho identity. Identitu môžu určovať faktory ako pohlavie, vek, farba pleti, sexuálna orientácia, vek, viera, kultúrny alebo spoločenský pôvod atď., vo svojej podstate (úlohe) je ale jednotlivec (človek) naďalej občanom, študentom, učiteľom, zamestnancom atď. Znevýhodnenie v oblasti úloh patrí k požiadavkám rovnosti pred zákonom, znevýhodnenie v oblasti identity ale spadá do oblasti zákazu diskriminácie.¹²

Neprecizovanie definície pojmu diskriminácia v právnom poriadku nemusí ešte znamenať legislatívny nedostatok. Tento pojem je sofistikovane a mnohovýrazovo definovaný vo viacerých medzinárodných dokumentoch (právo Európskej únie tento pojem dokonca presne vymedzuje vo viacerých právne záväzných aktoch, ako príklad uvádzame Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o diskriminácii v zamestnaní a povolanií ratifikovaný Československom v roku 1960 a Slovenskou republikou v roku 1993, Dohovor Organizácie spojených národov o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie ratifikovaný Československom v roku 1966 a Slovenskou republikou v roku 1993 a Dohovor Organizácie spojených národov o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien ratifikovaný Československom v roku 1982 a Slovenskou republikou v roku 1993. Pri určitom

¹¹ Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „antidiskriminačný zákon“)

¹² KÄLIN, W. *Grundrechte im Kulturkonflikt*. Zürich, Neue Zürcher Zeitung 2000, s. 86

generalizovaní znakov relevantných pre vymedzenie definície pojmu diskriminácia naše skúmanie prišlo k záveru, že vo všetkých prípadoch sa diskrimináciou rozumie nerovnaké zaobchádzanie, prejavujúce sa najmä v rozlišovaní, obmedzovaní, vylučovaní alebo zvýhodňovaní na základe určených diskriminačných dôvodov (pohlavie, vek, farba pleti atď.), ktorého dôsledkom je znemožnenie alebo obmedzenie uznania, užívania alebo vykonávania ľudských práv a základných slobôd na základe rovnosti v politickej, hospodárskej, sociálnej, kultúrnej alebo akejkoľvek inej oblasti života.

Popri uvedených supranacionálnych právnych aktoch obsahuje pomerne najkomplexnejšiu úpravu termínu „zákaz diskriminácie“ aj Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd prijatý Radou Európy v roku 1950 a ratifikovaný Slovenskou republikou v roku 1993. V znení jeho textu sa zákazom diskriminácie rozumie užívanie práv a slobôd zabezpečené bez diskriminácie založenej na určitých skutkových dôvodoch, ktorých znenie je v podstate ekvivalentné s uvedenými. Tu je na mieste ale uviesť, že v tomto dohovore absentuje pri formulácii zákazu diskriminácie téza „rovnosti pred zákonom“, ktorá sa však predpokladá. Normatívne princípy vyjadrujúce zákaz diskriminácie nemožno v žiadnom prípade výhradne obmedziť na nami menované medzinárodné dokumenty, mimo vnútroštátnych právnych poriadkov ich nachádzame aj na pôde iných organizácií a spoločenstiev.¹³

Princípy rovnosti a nediskriminácie sa na medzinárodnej aj vnútroštátnej úrovni stali v posledných desaťročiach inter alia jedným zo základných interpretačných pravidiel kvality demokratickej a modernej právnej úpravy, jej efektívnosti a vykonateľnosti vo veci ľudských práv a základných slobôd.

K definičným znakom diskriminácie sa stavia aj monografia Frederica Sudreho Mezinárodní a evropské právo lidských práv, v ktorej autor akcentuje predovšetkým dva rysy diskriminácie. Prvým z nich je rozdielne zaobchádzanie pri výkone a užívaní priznaného práva, druhým chýbajúce objektívne a rozumné zdôvodnenie rozdielneho zaobchádzania s jednotlivcami, nachádzajúcimi sa v porovnateľných situáciách. V intenciách judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva považuje autor za objektívne a rozumné také zdôvodnenie, ktoré sleduje v demokratickej spoločnosti legitímny cieľ a rešpektuje rozumný pomer primeranosti medzi použitými prostriedkami a sledovaným účinkom.¹⁴

Rozdielne zaobchádzanie s osobami v analogickom alebo relevantne podobnom postavení je diskriminačné, ak nemá objektívne a rozumné zdôvodnenie, ktorým je, ak nesleduje legitímny cieľ alebo ak neexistuje vzťah rozumnej proporcionality medzi použitými prostriedkami a zámerom, ktorý sa má uskutočniť.¹⁵

Diskrimináciu možno chápať ako vyčlenenie jednotlivca alebo skupiny v porovnaní s porovnateľnou skupinou, ktoré je na obťaž takémuto jednotlivcovi alebo skupine (či už uložením dodatočného bremena, alebo odoprením poskytnutého dobra v porovnaní s porovnateľnou skupinou) a ktoré nie je možné ospravedlniť s ohľadom na právom stanovenú metodológiu.¹⁶

Pri zodpovedaní otázky o explicitnej potrebe vymedzenia pojmu diskriminácia v právnom poriadku Slovenskej republiky sa prikláňame skôr k tomu záveru, že koncipovanie a implementovanie takejto definície nie je nevyhnutné. Zákonodarca obsahovo napĺňa jednotlivé formy diskriminácie a pomenúva ich v zmysle litery antidiskriminačného zákona.

¹³ Z tých najdôležitejších uvádzame normotvorné aktivity orgánov Európskej únie v oblasti primárneho aj sekundárneho práva, Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948); Európska sociálna charta (1961); Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (1966); Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966) a iné

¹⁴ DAVID, L. Diskriminace na základě pohlaví v pracovních vztazích a § 133a občanského soudního řádu. In *Právo a zaměstnání*, 2001, č. 9, s. 5

¹⁵ Európsky súd pre ľudské práva, Case of Evans v. The United Kingdom, Application No. 6339/05, § 73

¹⁶ BOBEK, M., BOUČKOVÁ, P., KÜHN, Z. *Rovnost a diskriminace*. Praha, C. H. Beck 2007, s. 43

Na účely celospoločenskej diskusie o vymedzení tohto pojmu na zvýšenie informovanosti občanov vyslovujeme súhlasné stanovisko, legislatívny imperatív ale považujeme za nie príliš aktuálny. Rozsiahla judikatúra a viaceré významné dokumenty tak na vnútroštátnej, ako aj medzinárodnej úrovni sa problematikou vymedzenia pojmu diskriminácia opakovane zaoberajú. Vzhľadom na tieto skutočnosti, ako aj na dynamický vývoj a zmeny v spoločnosti – vrátane právnych vzťahov – považujeme súčasne platný antidiskriminačný zákon aj v prípade nevymedzenia pojmu diskriminácia v tejto veci za postačujúci.

Domnievame sa, že návrh definície pojmu diskriminácia musí poskytnúť veda právnej teórie. Hľadanie určitých obsahových znakov je o to náročnejšie a zložitejšie, že ide o prierezový, interdisciplinárny problém viacerých právnych odvetví. Diskriminácia nemôže predstavovať iba určitý stav, musí predpokladať právny vzťah medzi účastníkmi, diskriminujúcim a diskriminovaným. Za rovnako dôležité považujeme zdôrazniť, že diskriminácia nepredstavuje iba konanie, ktoré znevýhodňuje, obmedzuje alebo spôsobuje ujmu druhej osobe, ale rovnako môže byť založená na základe opomenutia. I tu balansujeme na tenkej hrane relativizmu, keď nie každé iné zaobchádzanie možno hneď považovať za diskriminačné. Na kvalifikovanie určitého konania alebo opomenutia ako (ne)diskriminačného je potrebné vykonať porovnanie voči inej osobe, referenčnej osobe, alebo inak – komparátorovi. Samozrejme, voľba komparátora je pre posúdenie rozhodujúca a konsenzus v tomto prípade je zložitý, resp. nezhoda o tom, s kým alebo čím treba porovnávať, častý jav. V prípade, ak takéto porovnanie nie je možné, ak komparátor neexistuje, nemôže ísť o diskrimináciu. Takáto situácia ale ešte nemusí znamenať absolútne vylúčenie diskriminácie, v niektorých prípadoch by stačilo preukázať, že diskriminujúci by zaobchádzal s takouto osobou výhodnejšie, ak by existovala, ako s diskriminovaným, komparátor by potom nebol konkrétny. V prípade vyriešenia nami uvedených problémov by bolo potrebné doplniť definíciu pojmu diskriminácie ešte o diskriminačné dôvody a oblasti, v ktorých je diskriminácia zakázaná.

Zákaz diskriminácie, prípadne zásadu rovnakého zaobchádzania nachádzame v niekoľkých všeobecne záväzných právnych predpisoch rôznej právnej sily, na ústavnoprávnej úrovni v zákone č. 460/1992 Zb. v Ústave Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, konkrétne v článku 12 ods. 1 a 2. V intenciách ich textu je deklarovaná sloboda a rovnosť ľudí v dôstojnosti a v právach. Osobný rozsah tohto ustanovenia sa vzťahuje výslovne na ľudí, teda fyzické osoby.

Pri doslovnom výklade a uplatnení tohto článku by subjektom ochrany bola iba množina ľudských bytostí, nie však jednotlivcov. Účelom tejto vety je zaručiť rovnosť a slobodu každému človeku bez výnimky. S prihliadnutím na tento účel musí byť výklad tohto ustanovenia extenzívny. Nie ľudia ako skupina neurčitého počtu, ale každý človek sám osebe je subjektom takejto ochrany.¹⁷

Uvedeným ustanovením sa opakovane zaoberal aj Ústavný súd Slovenskej republiky, ktorý vo svojich nálezhoch uviedol rôzne právne závery. Po prvé, základným cieľom tohto ustanovenia je ochrana osôb proti diskriminácii zo strany orgánov verejnej moci, pričom účinok tohto článku nie je priamo horizontálny, čo inak znamená, že jeho uplatnenie vo vzťahoch medzi osobami súkromného práva je neprípustné. Po druhé, aplikovateľnosť tohto ustanovenia nie je možná bez konkrétneho vyjadrenia dosahu diskriminujúceho postupu štátneho orgánu alebo orgánu štátnej správy na základné právo alebo slobodu fyzickej alebo právnickej osoby. Rozšírenie osobnej pôsobnosti aj na právnické osoby vyplýva z druhej vety článku 12 ods. 1, podľa ktorého „základné práva a slobody sú neodňateľné, nezrušiteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.“ Keďže táto veta neadresuje výlučnú ochranu iba fyzickým

¹⁷ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Šamorín, Heuréka 2007, s. 147

osobám, má sa za to, že sa môže vzťahovať aj na právnické osoby, pokiaľ im boli priznané základné práva a slobody.¹⁸

V kontexte ods. 2 uvedeného článku Ústavy SR sa základné práva a slobody zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým, bez ohľadu na „*pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru, náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnostnej alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie.*“ Základným účelom tejto úpravy je všeobecná ochrana pred diskrimináciou. Napriek taxatívnemu charakteru ide o demonštratívny výpočet, z dôvodov „*iného zmýšľania*“ a „*iného postavenia*“, ktoré sú nezlučiteľné s presne vymedzeným záujmom alebo hodnotou.

Otázku ochrany právnických osôb pred diskrimináciou treba posudzovať z hľadiska charakteru dôvodov priznaných ústavou, tie sú vlastné človeku ako ľudskej bytosti, s výnimkou „*majetku*“ a „*iného postavenia*“, pri ktorých je možná obojosobová aplikácia. Začlenenie právnickej osoby pod ochranu pred diskrimináciou z týchto dôvodov je preto možné, pri extenzívnom výklade, len ak ide o „*iné postavenie*“, ale nie z dôvodov viery, farby pleti a pod. a pri „*majetku*“, v súvislosti s rozdielnym nakladaním z dôvodu majetku.

Diskriminácia sa chápe ako negatívny jav, ktorý neoprávnene poškodzuje, uberá z práv a výhod. Ide o zúžené chápanie. Aj neoprávnené priznanie výhod jednému subjektu má diskriminačný účinok. Druhá veta článku 12 ods. 2 Ústavy SR vydáva príkaz chrániť každého pred poškodzovaním, zvýhodňovaním alebo znevýhodňovaním. Zvýhodnenie je formou pozitívnej diskriminácie. Poškodzovanie a znevýhodňovanie zase predstavujú formy negatívnej diskriminácie. Všetky tieto výslovne určené dôsledky predstavujú jednu z foriem diskriminácie, ktorú ústava zakazuje v každej podobe.¹⁹

Positívnu diskrimináciu, niektorí autori ju tiež označujú termínom afirmatívna akcia, prípadne vyrovnávacie opatrenia, možno aj na základe textu antidiskriminačného zákona definovať ako zvýhodňovanie znevýhodňovaných alebo zvýhodňovanie diskriminovaných.

V mnohých prípadoch, a my sa tiež viac prikláňame k tomuto názoru, býva pozitívna diskriminácia vnímaná negatívne, dôvodom sú predovšetkým dôsledky, ktoré so sebou prináša, a to predovšetkým v tom, že degraduje skutočnú vôľu a záujem menšín zmeniť svoje postavenie, zdôrazňuje atribút menejcennosti takýchto skupín a mladšiu generáciu, čo je obzvlášť závažné, utvrdzuje v presvedčení a závislosti, že aj bez osobnostného kvalitatívneho rastu a vzdelanostného pokroku dôjde zo strany štátu k zabezpečeniu podmienok na ich (relatívne) dôstojný život.

Za mimoriadne významné považujeme v tejto veci rozhodnutie Ústavného súdu Slovenskej republiky²⁰ o súlade § 8 ods. 8 zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou v znení neskorších predpisov s článkom 1 ods. 1, článkom 12 ods. 1 prvou vetou a ods. 2 v spojení s článkom 35 ods. 1 – 3, článkom 36, článkom 37 ods. 2, článkom 39 ods. 1 – 2 a článkom 40 zákona č. 460/1992 Zb. Ústavy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, ktoré rozhodným spôsobom ovplyvnilo uplatnenie právneho inštitútu pozitívnej diskriminácie v rámci právneho poriadku Slovenskej republiky.

Podľa článku 1 ods. 1 Ústavy SR je Slovenská republika zvrchovaný, demokratický a právny štát, ktorý sa neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo. V kontexte článku 12 ods. 2 sa základné práva a slobody zaručujú všetkým bez ohľadu na ...farbu pleti, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine ...a nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, znevýhodňovať alebo zvýhodňovať. V čase písania tohto príspevku z antidiskriminačného zákona už odstránené znenie § 8 ods. 8 pôvodne znelo takto, cit.: „*na*

¹⁸ PL. ÚS SR 08/2004, nález z 18. 10. 2005, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, s. 120

¹⁹ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Šamorín, Heuréka 2007, s. 151

²⁰ PL.ÚS 8/04-2002, nález zo dňa 06. októbra 2005

zabezpečenie rovnosti príležitostí v praxi a dodržiavania zásady rovnakého zaobchádzania možno prijať osobitné vyrovnávacie opatrenia na zabránenie znevýhodnenia súvisiaceho s rasovým pôvodom alebo etnickým pôvodom“.

Hoci pozitívna diskriminácie nie je podľa článku 12 ods. 2 Ústavy SR vylúčená absolútne, avšak rovnako, ako je to v prípade základných práv a slobôd, musí byť v súlade s článkom 13 ods. 2 – 4 ústavy. Domnievame sa, že o absolútne vylúčenie nejde preto, že cieľom článku 12 ods. 2 je v konečnom dôsledku zabezpečenie rovnosti práv. Akákoľvek výnimka z článku 12 ods. 2, t. z. ústavného zákazu diskriminácie, musí byť ale obsiahnutá výslovne v zákone (článok 13 ods. 2 Ústavy SR). Pozitívna diskriminácia, teda popretie ústavného zákazu diskriminácie, ak má charakter abstraktnosti, všeobecnosti a neurčitosti, je v rozpore s článkom 13 ods. 4 ústavy, cit.: „...*pri obmedzovaní základných práv a slobôd sa musí dbať na ich podstatu a zmysel. Takéto obmedzenia sa môžu použiť len na ustanovený cieľ“.*

Stotožňujeme sa s argumentáciou Ústavného súdu a sme presvedčení, že ustanovenie § 8 ods. 8 porušovalo princíp právnej istoty vo viacerých smeroch. Za základný problém považujeme to, že uvedené ustanovenie nejednoznačne určovalo účel osobitných vyrovnávacích opatrení a taktiež podmienky ich poskytnutia.

Z ostatného odôvodnenia poukazujeme aj na ďalšie skutočnosti, ktoré boli v rozhodnutí § 8 ods. 8 antidiskriminačného zákona vytknuté, a to konkrétne neurčitosť obsahu osobitných vyrovnávacích opatrení a zároveň nejasnosť ich adresovania. Pri tejto príležitosti by sme ale zdôraznili aj kritérium „dočasnosti“ poskytovania osobitných vyrovnávacích opatrení, ktoré v pôvodnom znení nebolo obsiahnuté a neargumentoval ním ani Ústavný súd. Sme toho názoru, že v prípade právneho garantovania pozitívnej diskriminácie v akejkoľvek zákonom prípustnej situácii v ktoromkoľvek štáte, odhladnuc teraz od ustanovenia § 8 ods. 8, kritérium pevného časového intervalu, počas ktorého k takejto podpore dôjde, s primárne jasne definovanou pokrokovou úlohou pre znevýhodňovanú skupinu a určitým spätným kontrolným mechanizmom posudzujúcim efektívnosť vynaložených prostriedkov a plnenia zadaných úloh vytvára elementárne predpoklady na úspešnosť aplikácie takejto právnej úpravy.

Okrem článku 12 vyplývajú ústavnoprávne princípy rovnakého zaobchádzania, resp. zákazu diskriminácie aj z ďalších ustanovení Ústavy Slovenskej republiky. V zmysle článku 13 ods. 3 sa uvádza, že zákonné obmedzenia základných práv a slobôd musia platiť rovnako pre všetky prípady, ktoré spĺňajú ustanovené podmienky. Pri doslovnom výklade v tomto prípade ide o domnienku určenia a prípadného splnenia takých podmienok v zákone, na základe ktorých by sa síce základné právo alebo sloboda mohli obmedziť, ale rovnakým, nediskriminačným spôsobom.

V článku 30 ods. 3 je určený jeden z kvalitatívnych znakov volebného práva – rovnosť. Tu považujeme za relevantné uviesť jeden z právnych názorov pléna Ústavného súdu, podľa ktorého *rovnosť volebného práva sa všeobecne chápe nielen ako požiadavka, aby každý občan mal pri výkone volebného práva rovnaké postavenie, ale aj ako požiadavka, aby každému občanovi pri rozhodovaní patrila jeden hlas a tento hlas mal rovnakú váhu voči ostatným hlasom voličov, aby sa každý občan mohol za rovnakých podmienok uchádzať o zvolenie a mal rovnakú šancu na získanie poslaneckého mandátu. Ústava Slovenskej republiky neobsahuje ustanovenie, výkladom ktorého by bolo možné odôvodniť postup umožňujúci obmedzenie alebo modifikovanie základných práv občanom za účelom zlepšenia postavenia príslušníkov národnostných menšín alebo etnických skupín.“²¹*

²¹ PL. ÚS SR 19/1998, nález z 15. 10. 1998, Zbierka nálezov a uznesení Ústavného súdu Slovenskej republiky, s. 185

Podľa článku 30 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky občania²² majú právo za rovnakých podmienok na prístup k voleným a iným verejným funkciám. Napriek diskriminačnému „potenciálu“ tohto ustanovenia v súvislosti s vylúčením občanov iných štátov, ako aj osôb bez štátnej príslušnosti z výkonu tohto práva ustanovenie článku 30 ods. 1 druhá veta predsa len čiastočne koriguje tento stav, keď proklamuje právo pre cudzincov s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky voliť a byť volený do orgánov samosprávy obcí a do orgánov samosprávy vyšších územných celkov.

Ústavný súd k článku 20 ods. 4 Ústavy SR vo svojom uznesení v roku 2005 konštatoval, že *prístup za rovnakých podmienok znamená, že nemožno v procese tvorby či aplikácie práva preferovať alebo diskriminovať niektoré subjekty pred inými pri ich uchádzaní sa o verejné funkcie. Subjektom tohto práva je každý občan Slovenskej republiky, ktorý sa o volenú funkciu uchádza.*²³

V článku 34 ods. 3 garantuje ústava zvrchovanosť a územnú celistosť Slovenskej republiky a ochranu ostatného obyvateľstva pred diskrimináciou pri výkone a v súvislosti s právami občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám, ktoré sú priznané v ods. 1 a 2 uvedeného článku.

Článok 36 ústavy priznáva zamestnancom právo na spravodlivé a uspokojujúce pracovné podmienky, pričom zákon im okrem iného zabezpečuje aj ochranu proti svojvoľnému prepúšťaniu zo zamestnania a diskriminácii v zamestnaní. K tomuto ustanoveniu poznamenávame, že napriek plurálu a používaniu pojmu „zamestnanci“, sa toto právo nepriznáva výhradne skupinám osôb, ale aj každej fyzickej osobe, ktorá má právny status zamestnanca.

Rovnosť účastníkov v konaniach pred súdmi, inými štátnymi orgánmi alebo orgánmi verejnej správy od začiatku konania, za podmienok ustanovených zákonom, zaručuje článok 47 ods. 3 Ústavy SR. Reálne dosiahnutie postavenia účastníka konania od jeho začiatku môže byť pri určitých druhoch konaní ale problematické. V konaní pred orgánom verejnej správy podľa § 25 ods. 3 písm. f) zákona č. 136/2001 Z. z. o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona č. 347/1990 Zb. o organizácii ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov sú účastníkmi konania navrhovateľ a ten, o koho právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach ustanovených týmto zákonom sa má rozhodnúť.

Uvedomujeme si, že vzhľadom na limitujúci rozsah našej práce sa nemôžeme venovať problematike diskriminácie a rovnakého zaobchádzania z hľadiska ústavného práva v dostatočnom rozpätí, ďalšie skúmanie tejto oblasti preto ponechávame na osobnom záujme čitateľa a iných odborných publikáciách s užším, ústavnoprávnym profilom.

Zdôvodňovanie potreby prijatia antidiskriminačných právnych predpisov vychádza z axiómy o existencii morálnych a praktických dôvodov nevyhnutne vedúcim až k takýmto normotvorným činnostiam. Morálne dôvody sa profilujú v prostredí obmedzovania ľudských práv a slobôd a z nich plynúcich pocitov nespravodlivosti, ponížujúcich situácií a predsudkov, čoho výsledkom je v konečnom dôsledku horšia kvalita života diskriminovaného jednotlivca alebo i skupiny. Praktické dôvody majú dosah predovšetkým na trhu práce (nemožnosť uplatnenia sa na základe schopností alebo z dôvodu zdravotného postihnutia a s tým súvisiaca ekonomická alebo iná strata štátu a spoločnosti), v sociálnej kohézii (spoločenské konflikty, občianska neposlušnosť, strata dôvery voči štátnym orgánom), v rozpočtovej oblasti (poskytovanie sociálnych dávok diskriminovaným jednotlivcom alebo skupinám), v populačnom vývoji (nezáujem mať a vychovávať deti), vo vzdelanostnej politike (diskriminovanie sociálnej slabších vrstiev obyvateľstva spoplatňovaním štúdia) a niektorých iných sférach.

²² Občanom sa podľa článku 52 ods. 1 Ústavy SR rozumie štátny občan Slovenskej republiky

²³ PL. ÚS SR 35/2003, uznesenie z 03. 02. 2005, s.2

Historická genéza diskriminačných dôvodov je pomerne krátka, bezprostredne súvisí s vývojom spoločenských vzťahov a politickým usporiadaním Európy v posledných desaťročiach. Po skončení prvej svetovej vojny došlo k založeniu Medzinárodnej organizácie práce, ktorá prostredníctvom svojich normotvorných aktivít dokázala čiastočne presadiť niektoré princípy zákazu diskriminácie a rovnakého zaobchádzania tak na medzinárodnej, ako aj vnútroštátnej úrovni²⁴.

Pri analýze dôvodov vedúcich až ku vzniku organizácie sa treba vrátiť do povojnového sveta zdecimovanej Európy dvadsiatych rokov minulého storočia. Elementárnym problémom vtedajšej doby bolo ignorovanie zásad ľudskosti, humanity a nedostatok empatie v pracovnoprávných a sociálnych vzťahoch. Pracovné podmienky zamestnancov nebrali do úvahy ich osobné záujmy, zdravie, rodinný život alebo sociálne zabezpečenie a stávali sa neznesiteľnými. Atmosféra nulových ambícií garantovania základných pracovných a sociálnych zamestnaneckých práv vychádzala z bezohľadnej hospodárskej súťaže pred prvej svetovej vojny a vykorisťovateľského správania zamestnávateľov.²⁵

Európa sa v prvej polovici 20. storočia zmietala v národných, národnostných a politických konfliktoch, živených najmä triednym bojom a rôznymi ideológiami, ktorých výsledkom bola mnohópólová názorová spoločenská roztrieštenosť. Pacifistické myšlienky oboch povojnových období boli čiastočne infiltrované aj ideami budovania tolerantnejšej spoločnosti a to sa prejavilo v prijatí viacerých významných medzinárodných dokumentov v oblasti ľudských, občianskych, politických alebo aj pracovných práv. Pokiaľ uvažujeme o Európskom dohovore o ochrane ľudských práv ako skutočne prvom právnom akte na európskej pôde zavádzajúcom komplexnejšie princípy zákazu diskriminácie, treba si v historických súvislostiach uvedomiť ich charakter. Ten bol síce generálny, inšpirovaný Všeobecnou deklaráciou ľudských práv, v praxi boli ale adresované prioritne do oblastí práv vo veciach národnosti, majetku, politických názorov a presvedčení či sociálneho pôvodu, čo vyplývalo zo spoločenskej situácie tej doby. Roky päťdesiate a nasledujúce priniesli zmenu pozornosti, najmä západných krajín, aj na niektoré iné oblasti. Demokratické krajiny Európy prejavili pochopenie tiež vo forme legislatívnej, dovtedy menej známym diskriminačným dôvodom, ako napríklad zdravotnému postihnutiu, sexuálnej orientácii, veku alebo jazyku.

V nasledujúcej časti sa pokúsime katalogizovať diskriminačné dôvody do určitých obsahovo aj vývojovo kontinuálnych logických skupín. Tie sú zrkadlom ľudských vlastností a charakteristík, no zároveň aj prejavom stupňa sebareflexie spoločnosti takéto rozdiely akceptovať, dokonca priznať im určitú, v prípade potreby právnu ochranu. Historický prístup k skúmaniu obsahového zamerania diskriminačných dôvodov v dokumentoch pred druhou svetovou vojnou a po nej nám v súčasnosti indikuje skupinu tzv. základných diskriminačných dôvodov, medzi ktoré patrili najmä viera, náboženstvo, ateizmus, farba pleti, národný alebo národnostný pôvod a pohlavie. Tieto boli postupne doplnené na prelome 50-tych a 60-tych rokov dôvodmi ako sociálny pôvod, politické alebo iné zmýšľanie, majetok, rod a ďalšie. K novším, pričom dnes tiež označovaným ako základným, patria aj zdravotné postihnutie, vek a sexuálna orientácia. Ostatné dôvody, ako manželský a rodinný stav, štátne občianstvo, odborová alebo politická príslušnosť a iné, pripisujeme prirodzenému vývoju práva a právnych vzťahov a ich korelačnému vzťahu so vzťahmi spoločenskými. Tu ešte poznamenávame, že nami uvedené skupiny a členenie nereflektujú na individuálny vývoj antidiskriminačných legislatív v konkrétnych krajinách, pokúsili sme sa vytvoriť určitú demonštratívnu a všeobecnú konštrukciu.

²⁴ Išlo predovšetkým o Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o diskriminácii v zamestnaní a povolani (1958)

²⁵ KURIL, M. Medzinárodná organizácia práce na prahu nového milénia. In *Policajná teória a prax*. Bratislava, APZ SR, 2008, č. 1, s. 65

S účinnosťou od 01. apríla 2008 došlo v antidiskriminačnom zákone k zmene obsahového vymedzenia zásady rovnakého zaobchádzania. V pôvodnej právnej úprave spočívalo dodržiavanie tejto zásady v zákaze diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu. Toto spôsobovalo v aplikačnej praxe problémy, absurdné situácie a nejasnosti pri rozhodovaní súdov, preto zákonodarca navrhol zmenu, s ktorou sa stotožňujeme, keď relatívne široký výklad doplnil o demonštratívny výpočet dôvodov, na základe ktorých sa diskriminácia zakazuje. Uvedené dôvody predstavujú syntézu vyplývajúcu z Ústavy Slovenskej republiky a transponovaných smerníc Európskej únie, pričom konkrétne ide mutatis mutandis o zákaz diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.

Jednotlivé formy diskriminácie identifikuje a pojmovo vymedzuje zákonodarca v § 2a ods. 1 antidiskriminačného zákona, a to takým spôsobom, že za diskrimináciu považuje priamu diskrimináciu, nepriamu diskrimináciu, obťažovanie, sexuálne obťažovanie, neoprávnený postih, pokyn na diskrimináciu a nabádanie na diskrimináciu, v sumare ide teda o 7 diskriminačných kategórií. Zastávame ten názor, že členenie takéhoto charakteru je relatívne, diskrimináciu je možné členiť pri dôslednom teoretickom a vedeckom bádání aj z iných hľadísk a podľa onakých kritérií, spomeňme aspoň negatívnu diskrimináciu, pozitívnu diskrimináciu, neúmyselnú diskrimináciu atď.

Priama diskriminácia je antidiskriminačným zákonom vymedzená ako konanie alebo opomenutie, pri ktorom sa s osobou zaobchádza menej priaznivo, ako sa zaobchádza, zaobchádzalo, alebo by sa mohlo zaobchádzať s inou osobou v porovnateľnej situácii. Priama diskriminácia predstavuje v praxi najčastejšie sa vyskytujúcu diskriminačnú formu, diferenciálne kritérium medzi konaním a opomenutím určuje znak aktivity, resp. pasivity, keď sa niečo deje, alebo naopak, nedeje, a malo by sa diať. *Nepriama diskriminácia* je definovaná ako navonok neutrálny predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax, ktoré znevýhodňujú osobu v porovnaní s inou osobou. Antidiskriminačný zákon okrem pozitívneho určenia nepriamej diskriminácie ju vymedzuje aj negatívne, teda čo nepriamou diskrimináciou nie je, ak takýto predpis, rozhodnutie, pokyn alebo prax sú objektívne odôvodnené sledovaním oprávneného záujmu a sú primerané a nevyhnutné na dosiahnutie takéhoto záujmu.

Základný rozdiel medzi priamou a nepriamou diskrimináciou zakladá už samotná konštrukcia oboch diskriminačných foriem. Pokiaľ pri priamej diskriminácii musí existovať diskriminačný úmysel, spočívajúci v konaní alebo opomenutí, pri nepriamej diskriminácii sa takýto dôvod neskúma, rozhodujúci je diskriminačný dosah. Nepriama diskriminácia predpokladá existenciu všeobecne záväzného právneho predpisu, rozhodnutia, pokynu alebo praxe, bez formálnych diskriminačných znakov, ktoré ale existujú a prejavia sa v okamihu ich aplikácie.

Tieto diskriminačné znaky spravidla vyplývajú buď z prílišnej všeobecnosti takéhoto právneho predpisu, rozhodnutia, pokynu, alebo praxe, ktoré má za následok nadmerné uplatňovanie všeobecných kritérií na individualizmus jednotlivca alebo skupiny v rozsahu, ktorý spôsobuje až nerovnaké zaobchádzanie, alebo naopak, pri zavádzaní osobitných kritérií (výnimiek) voči takýmto osobám, prípadne skupinám.

Za *obťažovanie* sa považuje také správanie, v dôsledku ktorého dochádza alebo môže dôjsť k vytváraniu zstrašujúceho, nepriateľského, zahanbujúceho, ponížujúceho, potupujúceho, zneuct'ujúceho alebo urážajúceho prostredia a ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť zásah do slobody alebo ľudskej dôstojnosti. Poukazujeme predovšetkým na rozdiel, že obťažovanie predstavuje podľa zákonodarcu správanie, nie je teda konaním. Konanie ako prejav vôle realizujúci právne úkony možno jednoduchšie

identifikovať a v prípade porušenia právnych predpisov aj sankcionovať, obťažovanie, ktorého dešifrovanie je nepomerne zložitejšie, sa prejavuje najmä na úrovni verbálnej medziľudskej komunikácie, v oblasti, ktorá je mimo rámca právnych sfér, prípadne ide o menej nápadné mimoverbálne formy, ako je napríklad sociálna izolácia. Dôvodom obťažovania musí ale byť niektorý z diskriminačných dôvodov.

Pri *sexuálnom obťažovaní* ide o verbálne, neverbálne alebo fyzické správanie sexuálnej povahy, ktorého úmyslom alebo následkom je alebo môže byť narušenie dôstojnosti osoby a ktoré vytvára zstrašujúce, ponížujúce, zneuct'ujúce, nepriateľské alebo urážlivé prostredie. Sexuálne obťažovanie predstavuje osobitný druh obťažovania, vrátane všetkých uvedených znakov. Pred prijatím poslednej novely antidiskriminačného zákona zaznievali aj názory o nepotrebnosti legálnej definície sexuálneho obťažovania. Tieto tvrdenia vychádzali z názoru, že charakteristika sexuálneho obťažovania napĺňa jednu zo skutkových podstát obťažovania, a to sexuálneho obťažovania.

Pokyn na diskrimináciu je definovaný ako konanie, ktoré spočíva v zneužití podriadenosti osoby na účel diskriminácie tretej osoby. Ide o situáciu, ktorá zahrňuje tri subjekty, diskriminujúceho, realizátora diskriminácie a diskriminovaného a v praxi sa najčastejšie objavuje v rámci pracovnoprávných vzťahov, pre ktoré je typický vzťah nadriadenosti a podriadenosti jednotlivých účastníkov. Osoba, ktorá vydala pokyn na diskrimináciu, je považovaná za páchatel'a, dokonca aj vtedy, ak realizátor diskriminácie tento pokyn nevykoná, čo predstavuje podstatný rozdiel od situácie, keď ide o *nabádanie na diskrimináciu* (presvedčanie, utvrdzovanie alebo podnecovanie osoby na diskrimináciu tretej osoby). V tomto prípade je páchatel'om diskriminácie osoba, ktorá na diskrimináciu nabáda inú osobu, ale aj osoba, ktorá bola na diskrimináciu navedená bez ohľadu na to, či k samotnej diskriminácii došlo, alebo nie.

Neoprávnený postih, podobne ako priama diskriminácia, je založený na konaní alebo opomenutí, ktoré je pre osobu, ktorej sa týka, nepriaznivé a priamo súvisí s niektorou so situácií, keď sa diskriminovaný buď domáha právnej ochrany pred diskrimináciou (vo svojom mene, prípadne v mene inej osoby), alebo podáva výpoveď, vysvetlenie, či má inú spojitosť s konaním vo veciach súvisiacich s porušením zásady rovnakého zaobchádzania, alebo ide o jeho sťažnosť namietajúcu porušenie zásady rovnakého zaobchádzania.

Diskriminácia sa môže prejavovať tak v súkromnoprávných vzťahoch, ako aj verejnoprávných. Vo verejnoprávnom prostredí primárnym zdrojom diskriminácie môže byť výsledok normotvornej činnosti zákonodarcu, čiže samotný obsah všeobecne záväzných právnych predpisov. Priama alebo nepriama diskriminácia obsiahnutá takýmto spôsobom *intra legem* je ale v praxi demokratických štátov veľmi výnimočná a málo pravdepodobná. Ako potenciálny prameň diskriminácie sa z tohto hľadiska môže zdať aj interpretácia zákonov, ich odborný výklad. Tu je dôležité diferencovať, či diskriminácia pochádza priamo z normatívneho textu právneho predpisu, a teda diskriminačne pôsobí samotný zákon, alebo z výkladu, v tomto prípade sa za diskriminačný nepovažuje samotný právny akt, ale len jeho výklad. V praxi ale vo veci nediskriminácie najčastejšie zlyháva ľudský prvok, osobnostný alebo odborný faktor, ktorý sa prejavuje na úrovni štátnych a samosprávnych orgánov a jeho výsledkom je diskriminačné konanie pri aplikácii právnych predpisov.

Uplatňovanie zásady „dovolené je všetko, čo nie je zakázané“ v súkromnoprávných vzťahoch predznamenáva, že zákaz diskriminácie sa vzťahuje len na tie oblasti súkromného práva, kde zákon diskrimináciu výslovne zakazuje, mimo tohto zákazu nie je možné diskrimináciu právne postihovať. Antidiskriminačný zákon v § 2 ods. 2 hovorí o tom, že pri dodržiavaní zásady rovnakého zaobchádzania je potrebné prihliadať aj na dobré mravy, na účely rozšírenia ochrany pred diskrimináciou. Dobré mravy pritom možno vo všeobecnosti považovať za neustále sa vyvíjajúce kritérium, na základe ktorého by sa mali posudzovať konkrétne situácie z hľadiska ich celospoločenskej akceptácie v kontexte právne

deklarovaných pravidiel slušnosti a poctivého styku. Dobrým mravom sa ďalej nebudeme podrobnejšie venovať, teraz len poukazujeme na pomerne náročnú vykonateľnosť normatívnej myšlienky zákonodarcu, keďže viaceré reprezentatívne sociologické prieskumy²⁶ poukazujú na relatívne vysoký stupeň intolerancie pretrvávajúci v spoločnosti, predovšetkým vo vzťahu k potenciálnym zmenám v praxi a tradíciách diskriminujúcich. Tento fakt so sebou prináša polemiku, či vôbec, a ak áno, v akom rozsahu by dobré mravy mohli rozšíriť ochranu rovnakého zaobchádzania nad koncepciu zákazu diskriminácie v antidiskriminačnom zákone.

Domnievame sa, že diskriminačné javy sa v právnych vzťahoch vyskytujú najčastejšie v rámci pracovnoprávných vzťahov, zároveň je ale nevyhnutné uvedomiť si, že k diskriminácii a porušovaniu zásady rovnakého zaobchádzania nedochádza na úrovni právnych odvetví, ale právneho systému ako celku, v najrozličnejších oblastiach spoločenských a právnych vzťahov. Je preto žiaduce, aby sa ďalšie odborné práce podobného charakteru pokúsili naplniť kritérium komplexnosti vedeckého skúmania, prekračujúce pomyselné hranice jednotlivých právnych disciplín.

Záver: Myšlienka rovnosti občanov pred zákonom patrí v rámci moderných a demokratických právnych poriadkov spolu so slobodou a spravodlivosťou k ich najvýznamnejším hodnotovým kritériám. Hľadanie primeraného pomeru medzi uvedenými normatívnymi piliermi predstavuje pomerne náročnú výzvu pri budovaní antidiskriminačnej legislatívy v ktoromkoľvek štáte na svete, zároveň tiež impulz k mnohým odborným diskusiám v tejto veci. Súčasne ale konštatujeme, že obmedzenie konfliktu spoločenských hodnôt v tomto prípade na rovnosť, slobodu a spravodlivosť je nedostatočné. Ako určujúce kritérium pre iné oblasti je možné využiť tú skutočnosť, či princíp rovnosti predstavuje sprostredkujúcu alebo finálnu hodnotu. Právna filozofia kategorizuje rovnosť v zmysle mnohých individuálnych kritérií so zreteľom najmä na spoločenskú situáciu, z ktorej vyplývajú, alebo ciele, ktoré sledujú. Základný diferenciačný znak pritom spočíva v tom, že formálna rovnosť predstavuje rovnosť *de iure*, teda rovnosť v okamihu poskytovania určitého statku, zatiaľ čo rovnosť materiálna sleduje líniu *de iure*, ako aj *de facto*. Vymedzenie pojmu diskriminácia je možné konštruovať z viacerých hľadísk, rôznych vedných odborov alebo praxe. V súčasnosti ale neexistuje výhradný prístup k pojmu diskriminácia (okrem pojmu „diskriminácia“ opomína antidiskriminačný zákon aj definíciu pojmu „rovnaké zaobchádzanie“, pozn. autora), čoho dôsledkom je diapazón alternatívnych modifikácií obsiahnutý v právnej teórii, ale aj v právnych predpisoch a súdnych rozhodnutiach. Domnievame sa, že neprecizovanie pojmu diskriminácia nemusí ešte znamenať legislatívny nedostatok. Tento pojem je sofistikovane a mnohovýrazovo vymedzený vo viacerých medzinárodných dokumentoch vrátane judikatúry Európskeho súdneho dvora. Pri určitom generalizovaní znakov, ktoré pojem diskriminácia vykazuje v medzinárodno-právnej dimenzii, prichádzame k záveru, že vo všetkých prípadoch sa diskrimináciou rozumie nerovnaké zaobchádzanie, prejavujúce sa najmä v rozlišovaní, obmedzovaní, vylučovaní, zvýhodňovaných alebo znevýhodňovaní na základe určených diskriminačných dôvodov. Sme toho názoru, že návrh definície pojmu „diskriminácia“ musí poskytnúť veda právnej teórie. Hľadanie určitých obsahových znakov je ale o to náročnejšie, že ide o prierezový, interdisciplinárny problém právneho systému ako celku. K definičným znakom diskriminácie sa rôznorodo stavajú aj monografie a odborné práce viacerých významných predstaviteľov právnych vied, o ktorých v spracovanom článku v primeranom rozsahu tiež hovoríme. V priebehu druhej polovice dvadsiateho storočia sa v európskom právnom priestore sformovala skupina diskriminačných foriem a diskriminačných dôvodov,

²⁶ Pozri napríklad záverečnú správu projektu „Reprezentatívny výskum vnímania ľudských práv a zásady rovnakého zaobchádzania u dospeljej populácie v Slovenskej republike“, ktorý bol realizovaný Slovenským národným strediskom pre ľudské práva (Bratislava, 2007)

ktoré podstatným spôsobom ovplyvnili aj konštrukciu zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou (antidiskriminačný zákon). Z hľadiska spracovania našej práce sme sa sústredili predovšetkým na ich teoretické základy, hoci si uvedomujeme, že z praktickej stránky na ne nadväzujú viaceré aktuálne aplikačné problémy.

Literatúra

- ALSTON, P. *The EU and Human Rights*. Oxford, Oxford University 1999. 970 s. ISBN 978-0-19-829806-9.
- BARANCOVÁ, H. a kol. *Slovenské a európske pracovné právo*. Žilina, Poradca podnikateľa 2004. 992 s. ISBN 80-88931-32-0.
- BLAHOŽ, J. *Sjednocující se Evropa a lidská a občanská práva*. Praha, ASPI 2005. 260 s. ISBN 80-7357-073-4.
- BOBEK, M., BOUČKOVÁ, P., KÚHN, Z. (eds.) *Rovnost a diskriminace*. Praha, C.H. Beck 2007. 471 s. ISBN 978-80-7179-584-1.
- DAVALA, M. Súčasný vývoj transpozície európskej antidiskriminačnej legislatívy v slovenskom právnom poriadku. In *Dny verejného práva*. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Brno, 2007, s. 1275, ISBN 978-80-210-4430-2.
- DAVID, L. Diskriminace na základě pohlaví v pracovních vztazích a § 133a občanského soudního řádu. In *Právo a zaměstnání*, 2001, č. 9, s. 5.
- DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár. 2. vydanie*. Šamorín, Heuréka 2007. 1200 s. ISBN 80-89122-38-8.
- GILL, M. Employing Ex-Offenders, a Risk or an Opportunity ? In *Howard Journal of Criminal Justice*, 1997, č. 4, s. 337-351.
- HOLTZ, L. What is sexual harassment? In *Law Enforcement Technology*, 2003, č. 3, s. 118.
- CHOVANEC, J., ZACHOVÁ, A. *Ústavné garancie základných ľudských a občianskych práv a slobôd*. Bratislava, Prolog 2007. 173 s. ISBN 978-80-85717-10-7.
- JANIS, M. W., KAY, R. S., BRADLEY, A. W. *European Human Rights Law*. Third Edition. New York, Oxford University Press 2008. 957 s. ISBN 978-0-19-927746-9.
- KÄLIN, W. *Grundrechte im Kulturkonflikt*. Zürich, Neue Zürcher Zeitung 2000. 332 s. ISBN 3-85823-816-3
- KOLEKTÍV AUTOROV *Európske právo na Slovensku*. Bratislava, Nadácia KALLIGRAM 2003. 568 s. ISBN 80-968886-1-7.
- KOLEKTÍV AUTOROV *Právní postavení žen v České republice*. Praha, Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy 1997. 158 s. ISSN 0323-0619.
- KOLEKTÍV AUTOROV *Antidiskriminační vzdělávání a veřejná správa v ČR*. Praha, Multikulturní centrum 2006. 78 s. ISBN 80-239-7825-X
- KOLEKTÍV AUTOROV *European Training and Research Centre: Tréningový manuál k antidiskriminácii pre súdnictvo*. Graz, ETC 2006, 17 s.
- KOLEKTÍV AUTOROV *Správa o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2007*. Bratislava, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva 2008. 114 s. ISBN: 978-80-89016-30-3.
- KOLEKTÍV AUTOROV *Diskriminace. Manuál pro pracovníky institucí*. Praha, Poradna pro občanství, občanská a lidská práva 2006, 92 s.
- KOLEKTÍV AUTOROV *Správa o dodržiavaní ľudských práv v Slovenskej republike za rok 2006*. Bratislava, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 2007, 60 s.
- KURIL, M. Medzinárodná organizácia práce na prahu nového milénia. In *Policajná teória a prax*. Bratislava, Akadémia PZ, 2008, č. 1, 120 s., ISSN 1335-1370.
- MATYÁŠEK, P. Zákaz diskriminace v pracovněprávních vztazích. In *Právní fórum*, 2005, č. 3, 90 s.

MRÁZOVÁ, V., STRÁŽNICKÁ, V., ŠVÁBY, D. *Zákaz diskriminácie v práve slovenskom, európskom a komunitárnom*. Bratislava, Slovenské národné stredisko pre ľudské práva 2007. 139 s. ISBN 978-80-89016-21-1.

PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava, Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty Univerzity Komenského 1997. 308 s. ISBN 80-7160-094-6.

RŮŽIČKA, M. Zákaz diskriminace podle Evropské úmluvy na ochranu lidských práv a základních svobod. In *Právnick: Teoretický časopis pro otázky státu a práva*, 2007, č. 6, s. 627 – 662.

SMITH, A.B. Jr., CRAVER, B., CLARK, L. D. *Employment Discrimination Law: Selected Statutes and Regulations*. New York, Lexis Pub 2000. 472 s. ISBN 978-0820543611

SUDRE, F. *Mezinárodní a evropské právo lidských práv*. Brno, Masarykova univerzita 1997. 364 s. ISBN 80-210-1485-7

SVÁK, J. *Rozsudky Veľkej komory Európskeho súdu pre ľudské práva*. Žilina, Poradca podnikateľa 2006. 1200 s. ISBN 80-88931-52-5

ŠTURMA, P. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. Praha, C. H. Beck 2003. 160 s. ISBN 80-7179-398-1

VYSLOUŽIL, P. Mobbing, šikana a diskriminace po česku. In *Právní rádce*, 2005, č. 6, s. 37 – 38

ZOUBEK, V. *Lidská práva globalizace – bezpečnost*. 2 vydání. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2008. 464 s. ISBN 978-80-7380-103-8

Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a ochrane pred diskrimináciou (antidiskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov

Zákon č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce v znení neskorších predpisov

Zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov

Všeobecná deklarácia ľudských práv

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o rovnakom odmeňovaní mužov a žien za rovnakú prácu

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o diskriminácii v zamestnaní a povolani (1958)

Európska sociálna charta

Dohovor Organizácie spojených národov o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

Deklarácia o pokroku a rozvoji v sociálnej oblasti

Dohovor Organizácie spojených národov o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

Dohovor o rovnakom zaobchádzaní s mužmi zamestnancami a ženami zamestnankyňami starajúcimi sa o rodinu

Smernica Rady 75/117/EHS o aproximácii právnych predpisov členských štátov týkajúcich sa uplatňovania zásady rovnakej odmeny pre mužov a ženy

Smernica Rady 76/207/EHS o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami, pokiaľ ide o prístup k zamestnaniu, odbornej príprave, postup v zamestnaní a pracovné podmienky

Smernica Rady 86/378/EHS o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami v zamestnaneckých systémoch sociálneho zabezpečenia

Smernica Rady 97/80/ES o dôkaznom bremene v prípadoch diskriminácie na základe pohlavia

Smernica Rady 2000/43/ES, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod

Smernica Rady 2000/78/ES, ktorá ustanovuje všeobecný rámec pre rovnaké zaobchádzanie v zamestnaní a povolani
Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania

Key words: equality, freedom, social values, forma equality, material equality, notion discrimination, notion equal treatment, discrimination forms, discrimination reasons, antidiscrimination act, prohibition of discrimination

Summary

In the modern and democratic legislations, the idea of equality of citizens before the law belongs, together with freedom and justice, to the most significant value criteria. Search for adequate relation between the mentioned normative pillars is quite a hard challenge in building up the antidiscrimination legislation in any state in the world, and at the same time it is an impulse to open expert debates in this field. However, we may state that restriction of a conflict of social values, in this case equality, freedom and justice is not sufficient. As the determining factor for other areas, we may use the fact whether the principle of equality represents a mediation or the final value. Legal philosophy categorizes the equality according to multiple individual criteria with regard to predominantly social situation out of which they arise or objectives they follow. Fundamental differentiating sign lies upon the fact that formal equality represents equality *de iure*, i.e. equality at the moment of providing a certain estate whilst material equality follow the level *de iure* as well as *de facto*. Determination of a notion discrimination is possible from various perspectives, scientific branches or practice. At the moment there is no exclusive approach to a notion discrimination (besides a notion “discrimination”, an antidiscrimination act leaves out a definition of a notion “equal treatment”, author’s note) what results in a wide range of alternative modifications included in the law theory as well as legal regulations and court’s decisions. We suppose that non-preciseness of a notion discrimination does not necessarily mean legislative inadequacy. This notion is determined in several international documents in a sophisticated and multi-term way, including judicature of the European Court of Justice. While generalizing the features of a notion discrimination in the international and legal dimension we conclude that in all cases discrimination is understood as unequal treatment expressed in restriction, discharging, disadvantage or disadvantage based on determined discrimination reasons. In our viewpoint, it is the law theory, which shall propose a definition of discrimination. Search for certain content features is in fact much tougher since we speak about an intersection, interdisciplinary problem of the legal system as a whole. Monographs and scientific studies of several significant representatives, which are also mentioned in the article, have different standpoints to definition features of discrimination. In the course of the second half of the 20th century, a new group of discrimination forms and discrimination reasons was formed in the European law, which considerably influenced the construction of the Act no. 365/2004 Coll. on equal treatment in certain areas and on protection against discrimination (antidiscrimination act). For the purpose of the article, we focused primarily on theoretical bases though we are aware of the fact that from practical perspective there are certain application problems.

*JUDr. Michal Kuril
Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta*

*Katedra pracovného práva a práva sociálneho
zabezpečenia
michal.kuril@flaw.uniba.sk*

Recenzenti: doc. JUDr. Ľuboš Wädl, PhD., doc. Karol Murdza, PhD.